

Innhold

Kapittel 1

NOEN NYTTIGE ORD OG BEGREPER	23
De fleste navnene i anatomen kommer fra latin og gresk	23
Den anatomiske utgangsstillingen er en nyttig referansestilling	24
Bevegelser blir ofte beskrevet i forhold til et av kroppens plan	28
De indre organenes projeksjon på overflaten av truncus	29
Ordforklaringer og forkortelser	30

Kapittel 2

CELLEN	33
Cellene i menneskekroppen er eukaryote	33
Cellene i kroppen har mange fellestrekk	34
Cellekjernen inneholder arvestoffet	36
Cellen inneholder ulike organeller som utfører cellens funksjoner	37
Hver enkelt celle skaffer seg energi ved å bryte ned næringsstoffer	39
Cellene bruker energi til mange forskjellige oppgaver	40
Cellemembranen er livsviktig	41
Proteinene i cellemembranen er av mange slag	43
Mange celler skiller ut signalmolekyler som virker på andre celler	44
Hver enkelt celle må selv lage de proteinene den trenger	45
Proteinsyntesen foregår i cytoplasmaet mens oppskriften finnes i kjernen	46
DNA-dobbeltspiralen og loven om baseparring	47
Celler som deler seg, gjennomgår karakteristiske forandringer før selve delingen	48
Vi har to typer celledeling – mitose og meiose	50
Meiose er en reduksjonsdeling	52

Transkripsjonen er det første leddet i proteinsyntesen	53
mRNA-tråden må bearbeides før den slipper ut i cytoplasmaet	54
Små tRNA-molekyler oversetter baserekkefølgen i mRNA til en aminosyre rekkefølge i proteinet	56
Mange proteiner finnes i flere utgaver med litt forskjellige egenskaper	58
Nye krav fører til at cellen må tilpasse seg	58

Kapittel 3

VEVENE	61
Epitelvev er først og fremst et vev som dekker overflater i kroppen	61
Ulike typer dekkepittel har forskjellig funksjon	64
Kjertelepittel er spesialisert til å produsere og skille ut et sekret	66
Kjertelceller kan lagre sekretet i små blærer i cytoplasmaet	67
Sanseepitel reagerer på spesifikke stimul	67
Støtte- og bindevevene omfatter bindevev, bruskvev og benvev	68
Bindevev er det mest utbredte vevet i kroppen	69
Bruskvev har ikke blodårer	71
Benvev er hardt fordi det inneholder kalksalter	72
Bendannelse	75
Hvordan knoklene vokser	77
Muskelvev består av celler som kan forkorte seg	79
En sarkomer er bygd opp av mange ulike proteintyper	82
Isoformer av myosin danner grunnlaget for inndelingen i muskelfibertyper	85
Cellemembranen til en skjelettmuskelcelle blir kalt sarkolemma	85
Eksitasjons-kontraksjonskoblingen er et fellesnavn på de hendelsene som kobler nervesignalet til selve muskelsammentrekningen	86
Hjertemuskulaturen er tverrstripet, men ikke viljestyrt	88
Aktin- og myosintrådene i glatt muskulatur danner ikke tverrstriper	89
Nervevev er spesialisert for å danne og lede impulser	90
Vevsvæsken er cellenes nærmiljø	90
Blodet er et flytende vev, nært beslektet med bindevev	91
Levkocytterne er egentlig fargeløse	92
Blodcellene utvikler seg fra en felles stamcelle	96

Kapittel 4

GENERELL EMBRYOLOGI	99
Den befruktede eggcellen er blitt til en celleklump når den kommer ned til livmoren	99
Fostercellene danner tre kimlag	101
I fjerde uke begynner fosterskiven å krumme seg	101
Somitene gir opphav til aksialskjelettet, musklene i kroppen og til bindevevet i huden	102
Forholdet mellom nervene og musklene utvikler seg forskjellig på kroppen og på ekstremitetene	102
De fleste knoklene består til å begynne med av brusk	105

Kapittel 5

NERVESYSTEMET	107
Nervesystemet utvikler seg fra nevrالرrøret og nevrالlisten	107
Mange axoner er myeliniserte	108
Spenningsforskjellen mellom innsiden og utsiden av nervecellen kaller vi membranpotensialet	109
Kontaktstedet mellom to nerveceller kalles en synapse	110
Nervecellenes signalmolekyler blir kalt transmittersubstans	111
Gliacellene er viktige hjelperceller i nervesystemet	112
Hoveddelene av sentralnervesystemet	113
Det er hulrom i hjernen	115
Sentralnervesystemet er omgitt av tre hjernehirner	116
Ryggmargen fyller ikke hele virvelkanalen	116
Det perifere nervesystemet forbinder sentralnervesystemet med resten av kroppen ..	117
Nervefibrene inndeles i grupper etter tykkelsen	119
Ryggmargsnervene kommer fra ryggmargen	119
Hver spinalnerve innnerverer en bestemt del av kroppen	120
Hjernenervene kommer fra hjernestammen	120
De perifere avsnittene av det autonome nervesystemet	122
Sympatikus og parasympatikus har motsatt virkning	125
Den sympatiske grensestrengen er egentlig to strenger, én på hver side av virvelsøylen	126

Det finnes også postganglionære sympatiske nerveceller utenfor den sympatiske grensestrengen	126
De postganglionære parasympatiske nervecellene ligger i nærheten av eller i selve målorganet	127
Det enteriske avsnittet av det autonome nervesystemet kan virke uavhengig av sentralnervesystemet	127
Reflekser skjer uavhengig av viljen	128
Ryggmargsreflekser	128
Strekrefleksen er en monosynaptisk refleks	129
Muskelspolens følsomhet kan påvirkes av sentralnervesystemet	129
Strekrefleksen tilpasser seg	131
Seneorganene kan hemme sin egen muskel	131
Avvergerreflekser kan hindre vevsskade	131
Overflaten av hjernestammen viser karakteristiske trekk	131
Hjernestammen har en mer innviklet indre struktur enn medulla spinalis	133
Mesencephalon har en karakteristisk indre struktur	135
Hjernestammens retikulærsubstans er ikke diffus	135
Diencephalon består av thalamus, hypothalamus og epithalamus	136
Lillehjernen er viktig for koordineringen av våre bevegelser	139
Det er tre par kjerner i lillehjernen	139
Storhjernen utgjør nesten 0/00 av hele hjernevekten hos mennesket	140
Hjernebarken inneholder mange milliarder nerveceller	142
Det er store ansamlinger av nerveceller i dypet av hemisfærene	143
Nedstigende baner til ryggmargen påvirker bevegelsene	149
Pyramidebanen er avgjørende for finere, viljestyrte bevegelser	149
Hjernestammen kan påvirke motoneuronene i ryggmargen	150
Det er forskjell på sentrale og perifere lammelser	151
Spesialiserte sanseorganer reagerer på bestemte stimuli	152
Smerte er oftest en reaksjon på vevsskade	152
Sanseintrykkene må nå hjernebarken for at vi bevisst kan tolke dem	154
Bakstrengsbanene	154
Spinothalamiske baner	155
Femte hjernenerve leder somatiske sansekvaliteter fra hodet	156
Smerteintrykk fra innvollsorganene går til den enslige kjernen	156
Smerteimpulser kan følge mange veier i hjernen	156

Kapittel 6

DET KARDIOVASKULÆRE SYSTEMET	159
Kretsløpsorganene er kroppens transportsystem	159
Arteriene har tykkere vegg enn venene	159
Enkelte steder strømmer blodet fra et kapillærnett til et annet	163
Hjertet har form som en kjegle	164
Hjertet er delt i fire kamre	164
Grensene mellom de fire hjertekamrene er synlig på overflaten	166
Hjerteveggen består av tre lag	166
Hjertet er omgitt av en bindevevspose	167
Blodet strømmer inn i atriene og ut fra ventriklene	168
Hjerteklaffene sørger for at blodet strømmer i riktig retning	168
Hjerterytmen oppstår i selve hjertet	169
Det er forskjell på hjertemuskulatur og skjelettmuskulatur	171
Hjertet har egne blodårer	171
Kretsløpet hos fosteret endrer seg ved fødselen	172
Hjertets utvikling	173
De enkelte årene kan vise store individuelle variasjoner	176
Årene i det lille kretsløpet	177
Én arterie og to vener kopler hjertet til det store kretsløpet	180

Kapittel 7

LYMFESYSTEMET	181
Lymfeåresystemet er en del av kretsløpsorganene	181
Lymfe er forskjellig fra blod	182
All lymfen tømmer seg til slutt i to vener	182
Immunsystemet er en viktig del av kroppens forsvarssystem	184
Det finnes to typer immunkompetente celler	184
B-cellene og T-cellene modnes i forskjellige organer	185
Hvordan kan B-lymfocytter uskadeliggjøre antigen?	186
Hvordan kan T-lymfocytene uskadeliggjøre antigen?	186
Lymfeknutene	188
Thymus	189
Milten	191

Fordøyelseskanalens lymfatiske vev	192
De enkelte kroppsdelers lymfedrenasje og tilhørende lymfeknuter	193
 Kapittel 8	
GENERELT OM SKJELETTET	199
Knokler kan være bundet sammen på flere måter	199
Leddbrusken består som oftest av hyalin bruske	202
En leddkapsel består av fiberkapsel og synovialhinne	203
Bevegelsesaksen er den akselen en knokkel beveger seg rundt under en bevegelse	205
Synovialleddene kan deles i grupper etter forskjellige kriterier	206
Hvordan leddflater beveger seg i forhold til hverandre	210
Med bevegelse mener vi både bevegelsesretninger og bevegelsesutslag	210
Normal leddfunksjon avhenger av flere forhold	212
Det finnes også skjelettband uten direkte tilknytning til ledd	212
Benvevet er et levende, dynamisk vev	212
Styrken i en knokkel avhenger både av hvor mye benvev den inneholder og hvordan det er organisert	214
Styrken i en knokkel avhenger også av hvordan den belastes	214
Alle får mindre benvev med alderen	216
Fysisk aktivitet er i utgangspunktet gunstig for skjelettet	216
– men det kan bli for mye av det gode	217
 Kapittel 9	
GENERELT OM MUSKLENE	219
En muskel består av muskelfibre og bindevev	219
En fascie er en glideflate	219
Skjelettmuskulaturen har en rik blodforsyning	220
En sene forbinder muskelen med skjelettet	221
Muskulaturens form og muskelfibrenes forløp i forhold til muskelbuken	222
Kraften avhenger av antall sarkomerer i parallell, mens forkortnings hastigheten avhenger av antall sarkomerer i serie	223
Kontraksjonskraften i muskelfibrene må overføres til senen	226
Muskelfibrene ender ofte langt fra nærmeste sene	226
En muskel kan bare prøve å forkorte seg	227

Lengde-spenningsforholdet viser hvilken isometrisk kraft muskelen kan yte ved ulike sarkomerlengder	229
Arkitekturindeksens betydning for lengde-spenningsforholdet	230
Muskelfibertypene	230
Muskelfibertypene har betydning for valg av fysisk aktivitet	233
Kraft-hastighets-forholdet forteller oss hvilken kraft en muskel kan yte ved ulike konstante forkortningshastigheter	234
Innervasjon betyr nerveforsyning	234
Kraften i en muskelkontraksjon blir regulert ved hjelp av to mekanismer	236
Nerveimpulsen fører til en kjedereaksjon som ender med at muskelfiberen trekker seg sammen	238
Sanseorganene i musklene	239
Energiomsetningen i musklene	242
Det er dreiemomentet som bestemmer en muskels virkning i et ledd	243
Musklens virkemåte	246
Elektromyografi er registrering av den elektriske aktiviteten i en muskel	249
De motoriske enhetene i en muskel er ordnet i oppgavespesifikke arbeidsgrupper ...	250
Musklene har beskrivende navn	251
Virkningen av trening og inaktivitet	251

Kapittel 10

HUDEN	255
Huden er en viktig grense mot omgivelsene	255
All hud er bygd på prinsipielt samme måte	256
Huden har mange forskjellige sanseorganer	257
Hårene, neglene og kjertlene kaller vi for hudens attributter	258
Huden har tre slags kjertler – talgkjertler, svettekjertler og melkekjertler	259

Kapittel 11

SKJELETTET I TRUNCUS	261
Virvelsøylen danner reisverket i truncus og beskytter ryggmargen	261
Virvlene har forskjellig utseende i de ulike avsnittene av virvelsøylen	262
Virvlene er bundet sammen av mellomvirvelskiver, små ledd og bånd	268
Bevegeligheten er størst i cervikalcolumna	272

Virvelsøylen har karakteristiske krumninger	273
Krumninger i frontalplanet kaller vi skolioser	274
Ribbene stiver av veggen i brysthulen og beskytter organene som ligger der	276
Brystbenet dekker hjertet på forsiden	278
De fleste ribbene danner to ledd med virvelsøylen	279
De fleste ribbene danner små ekte ledd med sternum	280
Intercostalrommene er lukket av muskler og bindevevshinner	280
Det er skulderbuen, ikke formen på thorax som gjør at overkroppen er bredest øvest .	281

Kapittel 12

MUSKLENE PÅ TRUNCUS	285
Halsmusklene omfatter de overfladiske halsmusklene, tungebensmusklene og de dype halsmusklene	285
Halsfasciene gjør at spiserøret og strupehodet kan gli glatt opp og ned	291
De egentlige ryggmusklene er dekket av store muskler som går til overekstremiteten .	294
Brystkassens egen muskulatur er intercostalmusklene og diafragma	299
Respirasjonsmusklenes virkning	300
Bukmusklene danner hovedstammen i bukveggen	303
Bukfasciene	305
Bukmusklene arbeider sammen	307
Musklene i bekkenbunnen holder bekkenorganene på plass	308

Kapittel 13

ÅRENE OG NERVENE TIL TRUNCUS	313
Årene til bekkenet	316
De overfladiske venene på truncus har avløp både til overekstremitetens og underekstremitetens vener	318
Nervene til truncus har i stor utstrekning beholdt en segmental ordning	320

Kapittel 14

SKJELETTET I HODET	323
Hjerneskallen inneholder et hulrom for hjernen	323
Skallebasis er uregelmessig, mens skalletaket er enklere bygd	324

Hos voksne består hjerneskallen av åtte knokler	326
Ansiktsskallen inneholder mange uregelmessige knokler	330
Beskrivelse av skallen som helhet	332
Skallebasis er delt i tre skallegroper	336
Leddflatene i kjeveleddet passer dårlig sammen	337
Hodeskallen inneholder også flere mindre hulrom	338

Kapittel 15

MUSKLENE I HODET	343
De mimiske musklene styrer ansiktsuttrykket	343
Tyggemusklene løfter underkjeven	346

Kapittel 16

HODETS ÅRER OG NERVER	349
A. carotis er den største arterien til hodet	349
A. vertebralis går inn i skallehulen gjennom foramen magnum	353
Den største venen fra hodet er v. jugularis interna	354
Lymfeknutene ligger i en krans rundt bakhodet og under underkjeven	359
Nervene til hodet er dels spinalnerver, dels hjernenerver	359
Alle hjernenevene kommer ut gjennom hull i kraniet	361

Kapittel 17

SKJELETTET I OVEREKSTREMITETEN	369
Overekstremiteten og underekstremiteten har forskjellig funksjon	369
Skulderbuen består av to knokler	370
Ledd- og båndforbindelsene i skulderbuen	372
Skjelettet i overarmen består av én knokkel, humerus	373
Skulderleddet er et kuleledd	375
Skjelettet i underarmen består av to knokler som kan beveges i forhold til hverandre	377
Albuleddet er et sammensatt ledd	380
Skjelettet i hånden består av tre grupper av knokler	383

Kapittel 18

MUSKLENE PÅ OVEREKSTREMITETEN	391
Brystets ekstremitetsmuskler ligger utenpå brystkassens egne muskler	391
Ryggens ekstremitetsmuskler er brede og flate	394
Skuldermusklene danner en mansjettlignende kappe rundt skulderleddet	398
Overarmsmusklene er delt i en volar og en dorsal gruppe	403
Muskelkoordinasjonen når vi beveger skulderen og armen	406
Underarmsmusklene omfatter en volar og en dorsal gruppe	409
De fleste musklene i den volare gruppen springer ut fra den mediale epikondylen ...	411
Den dorsale gruppen blir også kalt den radiale	415
Muskelkoordinasjonen ved bevegelser i albuleddet og radioulnarleddene	419
Muskelkoordinasjonen ved bevegelser i håndleddet	421
Håndmusklene blir delt i tre grupper	421
Senekanaler og synovialsjeder i hånden	427
Hovedtrekkene i muskelvirkningen på fingrene	428
En mer detaljert beskrivelse av muskelvirkningen på fingrene	430
Hånden som arbeidsredskap	431

Kapittel 19

ÅRENE OG NERVENE I OVEREKSTREMITETEN	435
Arterien til overekstremiteten skifter navn flere ganger utover armen	435
Ekstremitetsvenene er dels dype, dels overfladiske	440
Lymfeårene fra armen	443
Nervene til overekstremiteten kommer fra plexus brachialis	444
Følgene av nerveskader i armen	449

Kapittel 20

SKJELETTET I UNDEREKSTREMITETEN	451
Ledd- og båndforbindelsene i hoftebuen er stramme	454
Bekkenet består av to hofteben og korsbenet	456
Bekkenet viser tydelige kjønnsforskjeller	457
Skjelettet i låret består av én stor knokkel	458
Hofteleddet er et stabilt kuleledd	460

Leddkapselen i hoftelrådet er forsterket av tre bånd	461
Bevegelsene i hoftelrådet følger av at det er et kuleledd	461
Skjelettet i leggen består av to røknokler	463
Kneleddet er det største leddet i kroppen	466
Fiberkapselen er tynn, men blir forsterket av sener og bånd	469
Bevegelsene i kneleddet er fleksjon, ekstensjon og rotasjon	471
På samme måte som i hånden består skjelettet i foten av tre grupper knokler	474
Leddforbindelsene i foten tilpasser foten til underlaget når vi går	478
Bevegelsene av foten og tærne	483

Kapittel 21

MUSKLENE I UNDEREKSTREMITETEN	487
De seks «små utoverrotasjonsmusklerne» er ikke så små som vi har trodd	487
De øvrige hofte-musklerne ligger med ett unntak utenpå bekket	491
Vi har flere store muskler på låret enn på overarmen	498
Lårets fellesfascie kalles fascia lata – den brede fascien	498
Den ventrale muskelgruppen består av en lang og en stor firhodet muskel	500
Den mediale muskelgruppen kalles også adduktorgruppen	501
Den dorsale muskelgruppen blir også kalt «hamstrings»	505
Muskelkoordinasjonen ved bevegelser i hoftelrådet og kneleddet	506
Leggmusklerne er delt i en ventral, en lateral og en dorsal gruppe	507
Fasciene i leggen danner til dels trange rom som leggmusklerne ligger i	507
Den ventrale muskelgruppen består av tre muskler	510
Den laterale muskelgruppen består av de to fibularismusklerne	512
Den dorsale muskelgruppen er delt i to lag	514
Fotmusklerne ligger med ett unntak i fotsålen	517
Senekanaler og synovialsjeder i foten	522
Muskelkoordinasjonen ved bevegelser av foten	523
Foten som helhet	524
Normal gange er en automatisk handling	526
Muskelaktiviteten under gangen viser store variasjoner	528

Kapittel 22

ÅRENE OG NERVENE I UNDEREKSTREMITETEN	533
Årene til bekkenet og underekstremiteten	533
Nervene til underekstremiteten	542

Kapittel 23

GENERELT OM INNVOLLSORGANENE	549
Noen innvollsorganer er hule, andre mer kompakte	549
Hovedtrekkene i bygningen av et innvollsrør	550

Kapittel 24

DE ENDOKRINE ORGANENE	553
Det finnes mange forskjellige hormoner	553
Hormonene har ulik virkningsmekanisme på cellene	553
Det er et samspill mellom mange endokrine organer og hjernen	554
Hypofysen består av to deler	555
Hypofyseforlappen styrer mange andre endokrine organer	555
Hypofyseforlapphormonene kontrolleres av hjernen	556
Hypofysebaklappen frisetter hormoner som er produsert av nerveceller	557
Skjoldkjertelen utvikles fra tungen	557
Skjoldkjertelen tar opp jod fra blodet	557
Skjoldkjertelene er livsviktige	559
Langerhans øyer regulerer blodsukkeret	559
Binyrene består av to forskjellige endokrine organer	561
Binyrebarkcellene produserer mer enn 30 forskjellige hormoner	562
Binyremargcellene produserer adrenalin	563
Gonadene er de primære kjønnsorganene	564
Andre endokrine organer	564

Kapittel 25

RESPIRASJONSORGANENE	567
All gassutveksling i kroppen skjer på grunn av konsentrasjonsforskjeller	567
Nesehulen er delt i to av neseskillevæggen	567
Bihulene er huler som åpner seg i nesehulen	570
Svelget er delt i tre etasjer	571
Strupehodet har et brusket skjelett	572
Små skjelettmuskler beveger larynxbruskene i forhold til hverandre	577
Trachea og bronkiene er spilt ut av bruskbøylere	578
Lungene fyller ut rommet på begge sider av brystskillevæggen	581
Den venstre lungen er delt i to lapper, den høyre i tre	582
Projeksjonen av lunge- og pleuragrensene på kroppsoverflaten	583
Lungevevet er svampet på grunn av de luftfylte lungeblærene	587
Inspirasjonen skjer ved hjelp av muskelkraft	589
Ekspirasjonen er vanligvis en passiv prosess	593

Kapittel 26

FORDØYELSESORGANENE	597
Fordøyelseskanalen er et rør fra munnen til endetarmsåpningen	597
Munnhulen er delt i to av tannrekkene	598
Tungen består av tverrstripet muskulatur	601
Vi har tre par store og mange små spyttkjertler	602
Vi har to sett tenner, melketenner og blivende tenner	605
Svelgingen starter viljemessig, men fullføres av reflekser	606
Mesteparten av fordøyelseskanalen ligger i bukhulen	608
Bukhinnen kler veggene i bukhulen og alle bukholeorganene	608
Mavesekken er først og fremst en beholder for mat	615
Maveslimhuden inneholder flere kjerteltyper	616
Tynntarmen er det funksjonelle sentrum i fordøyelseskanalen	617
Tolvfingertarmen er tolv fingerbredder lang	622
Tykkertarmen ligger som en ramme omkring tynntarmslyngene	623
Leveren er den største kjertelen i kroppen	626
Leveren har en rik blodforsyning	630
Leverens metabolske oppgaver	631

Gallen inneholder ingen fordøyelsesenzymer	632
Pancreas har både eksokrin og endokrin sekresjon	634
Fordøyelsesorganenes utvikling	634

Kapittel 27

URINORGANENE	639
Hvert individ har to nyrer	639
Nyrevevet er tilsynelatende delt i en bark og en marg	640
Nefronet er nyrens funksjonelle enhet	640
Det høye trykket i glomeruluskapillærene er viktig for dannelsen av urin	645
Den ferdige urinen blir fraktet ut av kroppen gjennom urinveiene	647
Urinblæren lagrer urinen mellom hver vannlatning	648
Utviklingen av urinorganene	652

Kapittel 28

MANNENS KJØNNSORGANER	655
Mannens gonader heter testikler	655
De to celledelingene i meiosen kalles vanligvis første og annen modningsdeling	656
Hver spermatogonie gir opphav til fire genetisk forskjellige spermier	657
En snodd sædkanal er omtrent 50 cm lang	659
Bitestikkelen ligger langs den bakre kanten av hver testikkel	659
Testikkelen, bitestikkelen og sædstrengen er omsluttet av skjeder	660
Mannens urinrør er nesten 20 cm langt	661
Prostata skiller ut et sekret som blandes i sæden	665
Penis betyr «det som henger ned»	666
Sirkulasjonsforholdene i penis er meget spesielle	666
Penis har en rik nerveforsyning	668

Kapittel 29

KVINNENS KJØNNSORGANER	669
Livmoren er en hul muskel	669
Endometriet gjennomgår sykliske forandringer	670

Livmoren holdes på plass av bånd og muskler	674
De to egglederne danner forbindelsen mellom eggstokkene og livmoren	674
Skjeden er et tøyelig rør	675
Vulva er et fellesnavn på de ytre kjønnsorganene hos kvinnen	676
Eggstokkene produserer eggceller og hormoner	678
Ovariene består av en bark og en marg	679
Eggcellenes modning er en langvarig prosess	680
Menstruasjonen betyr «det som skjer månedlig»	681
Utviklingen av kjønnsorganene	684

Kapitel 30

SANSEORGANENE	689
Sanseorganene kan inndeles på flere måter	689
Øyet	691
Det finnes to typer sanseceller i netthinnen	692
Nærsynte og langsynte kan få hjelp av briller	694
Øyeeplet beveges av små tverrstripete muskler	694
Cornea blir beskyttet av øyelokkene og holdt fuktig av tårevæskan	695
Øret	697
I det indre øret ligger hørselsorganet og likevektsorganet	699
De enkelte sansecellene i hørselsorganet registrerer lyd av ulik bølgelengde	701
Sansecellene i likevektsorganet kan registrere både hodets stilling og hodets bevegelser	701
Luktesansen og smakssansen er funksjonelt nøye knyttet til hverandre	702

Kapittel 31

VEILEDNING I OVERFLATEANATOMI	705
Store deler av hodets skjelett er lett tilgjengelig for palpasjon	706
Hodets muskler er lette å påvise funksjonelt	706
De fleste av hodets årer og nerver ligger for dypt til at vi kan palpere dem	707
Vi kan både se og palpere de overfladiske musklene på halsen og i nakken	707
Fra gammelt av er halsen delt i flere regioner	707
Store deler av skjelettet i truncus er palpabelt	708
De overfladiske musklene på truncus tilhører ekstremitetene	710
Projeksjonen av de indre organene på overflaten av truncus	714

Lunge- og pleuragrener	714
Hjertets forhold til fremre brystvegg	716
Bukregionene og bukinnvollenes overflateanatomi	717
Store deler av skjelettet i overekstremiteten er lett tilgjengelig for palpasjon	718
De overfladiske musklene i skulderbuen er enkle å demonstrere	721
På overarmen er særlig m. biceps brachii lett å se	723
Musklene på underarmen er lettest å skille fra hverandre distalt	723
Bare få håndmuskler kan identifiseres på overflaten	724
Hovedtrekkene i forløpet av årene og nervene i overekstremiteten kan erkjennes på overflaten	725
Til tross for store bløtdeler kan vi lokalisere mye av skjelettet i underekstremiteten på overflaten	727
De store overfladiske hoftemusklene er enkle å demonstrere	729
Det er enklest å demonstrere musklene på låret nær utspringet eller festet	730
På leggen kan vi demonstrere både muskelbukene og senene	733
Det er klinisk viktig å kunne vurdere pulsasjonen i arteriene i underekstremiteten ...	734
Kapitel 32	
ANATOMISK FOTOSERIE	737
REGISTER	755